

order to expand their understanding of market participants should be aware of the strategic effects of a particular institution functioning on the environment, increase knowledge about its potential.

On the basis of the conducted analysis, it is concluded that the institutional environment of the economic system that has developed in the process of forming a market economy in Ukraine has a specific composition. In general, the level of indicators characterizing the allocated norms is lower than the average indicators of the group of countries to which the national economy belongs. This is explained, first of all, by the fact that the rules, rules and institutions in the country in the vast majority of them were formed depending on the institution of property, the institution of bureaucracy, and mainly on the basis of informal norms, which developed in the times of the USSR, whose economy was dual in nature – was at the same time, planned and market, legal and illegal. From this it was concluded that the institutional environment of the economic system of Ukraine does not meet the requirements of effective functioning and development, since it is based on the norms of personified trust, limited physical and economic freedom, has a high level of rent-oriented behavior that justifies personal enrichment at the expense of others, as well supports legal nihilism.

Key words: institutional environment, business, economic growth, market institutions, economic system, formal and informal institutes, efficiency.

Надійшла 20.09.2017 р.

УДК336.226

БОЙКО С. В., канд. екон. наук

Національний університет харчових технологій

svitlanaboyko@ukr.net

ДРАГАН О. О., канд. екон. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

draganok@ukr.net

МАКРОФІСКАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ НАДХОДЖЕННЯ ПРЯМИХ ПОДАТКІВ В УКРАЇНІ

Розглянуто необхідність вивчення макрофіскальних тенденцій надходження прямих податків до державного та місцевих бюджетів України в умовах зростання фінансових потреб уряду та необхідності забезпечення макрофіскальної стабільності.

Залишаються недостатньо вирішеними питання фіскального потенціалу прямих податків, методики його оцінки, визначення напрямів реформування з метою нарощування їх потенціалу.

Визначено тенденції надходження прямих податків в контексті загальних макрофіскальних тенденцій в Україні.

Проведено аналіз динаміки загального обсягу прямих податків, акумульованих у бюджеті; аналіз структури надходжень прямих податків до бюджетів різних рівнів та структурних зрушень; аналіз впливу макрофінансових та макроекономічних чинників на формування надходжень прямих податків.

Ключові слова: прями податки, податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток підприємства.

Постановка проблеми. Досягнення стратегічних завдань сталого розвитку держави та фінансування нових викликів, що постали перед українським суспільством, потребують досягнення такого рівня розвитку податкової системи, який би забезпечив виконання податками фіскальної функції та наповнення бюджетів різного рівня доодами. З огляду на це, дослідження макрофіскальних тенденцій є важливим, особливо у світлі викликів перед Україною нині.

В Україні застосування прямих податків пов'язане з певними проблемами. Зокрема, значний рівень ухилення від оподаткування та тонізація частини економіки, нерівномірність розподілу податкового навантаження, доходів населення тощо. У цьому контексті важливо оцінити фіскальний потенціал прямих податків, з'ясувати фактори, які впливають на нього, та визначити резерви його нарощування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження прямих податків зробили відомі зарубіжні вчені: Д.Брадфорд [14], Й. Міррлеес [20], А. Сміт [8], Дж. Стігліц [12], Ф. Рамсеу [23], Д. Рікардо [7] та ін. Теоретичні та практичні основи дослідження прямого оподаткування заклали вітчизняні науковці: М. Алексеєнко [1], С. Вітте [3], С. Іловайський [4], А. Ісаєв [5], І. Патлаєвський [6] та продовжили традиції Т. Єфименко [10], А. Крисоватий [9, 25], А. Соколовська [10], В. Федосов [11] та ін.

Метою статті було визначення тенденцій надходження прямих податків в контексті загальних макрофіскальних тенденцій в Україні.

Матеріал і методика дослідження. Основні складові оцінки макрофіскальних тенденцій надходження прямих податків: 1) оцінка динаміки загального обсягу прямих податків, акумульованих у бюджеті; 2) аналіз структури надходжень прямих податків та структурних зрушень; 3) аналіз впливу макрофінансових та макроекономічних чинників на формування надходжень прямих податків.

Основні результати дослідження. Визначення загального обсягу надходжень прямих податків до бюджетів різних рівнів передбачає сумування надходжень за прямими податками, склад яких постійно змінюється. «Класичними» для України прямими податками, тобто які справлялися протягом всього періоду існування власної податкової системи є податок на доходи фізичних осіб та податок на прибуток підприємства. Інші прямі податки справлялися в окремі періоди розвитку податкової системи – податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів, земельний податок, податок на майно, єдиний податок тощо.

Динаміка надходжень прямих податків до Зведеного бюджету України у 2007-2015 рр. наведена на рисунку 1.

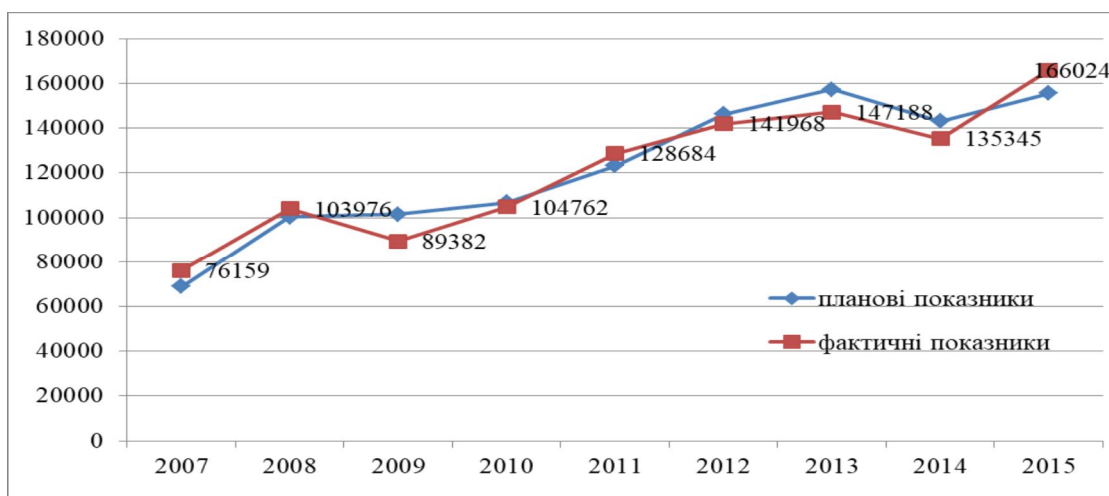

Рис. 1 – Динаміка надходжень прямих податків до Зведеного бюджету України у 2007-2015 рр., млн грн

Джерело: побудовано на основі даних Державної казначейської служби України [2]

За даними Державної казначейської служби України можна зробити висновок про тенденцію до збільшення надходжень прямих податків до бюджету протягом 2007-2015 рр. Так, за досліджуваний період загальний обсяг надходжень зріс у 2,2 рази, що не завжди відповідало та навіть суперечило динаміці макрофіскальних та макроекономічних показників. Варто відмітити збільшення показників у 2008, 2010-2013 та 2015 рр. та зменшення у 2009 р. (-14,04% або 14594 тис. грн) та 2014 р. (-8,05% або 11842 тис. грн). У 2008р. показники від надходження прямих податків збільшилися на третину: 36,53% або 27817 тис. грн, що стало результатом реформування системи прямого оподаткування та відновлення економічної активності після фінансової кризи 2006-2007 рр. Наступне суттєве збільшення надходжень від прямих податків було у 2015 р., коли загальні надходження збільшилися на 22,67% або 30678,97 тис. грн.

Отже, прямі податки є невід'ємною частиною податкових надходжень та формування їх відбувалося у наступних обсягах: 2007 р. – 76159 тис. грн; 2008 р. – 103976 тис. грн; 2009 р. – 89382 тис. грн; 2010 р. – 104762 тис. грн; 2011 р. – 128684 тис. грн; 2012 р. – 141968 тис. грн; 2013 р. – 147188 тис. грн; 2014 р. – 135345 тис. грн; 2015 р. – 166024,38 тис. грн; січень-листопад 2016 р. – 230741,77 тис. грн. Таким чином, прямі податки мають значний фіскальний потенціал, що щороку збільшується та надходження від прямих податків є одним з джерел фінансування суспільних потреб.

Структура надходжень прямих податків до Зведеного бюджету України в розрізі окремих податків за останні п'ять звітних років наведена у табл. 1, структура за останній звітний період 2016 р. – рисунок 2.

Таблиця 1 – Структура надходжень прямих податків до Зведеного бюджету України у 2011–2015 рр.

	2011		2012		2013		2014		2015	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
Надходження прямих податків, в тому числі:	128684	100,00	141968	100,00	147188	100,00	135345	100,00	166024	100,00
Податок та збір на доходи фізичних осіб	60225	46,80	68092	47,96	72151	49,02	75203	55,56	99983	60,22
Податок на прибуток підприємств	55097	42,82	55793	39,30	54994	37,36	40201	29,70	39053	23,52
Податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів	673,67	0,52	685,19	0,48	576,7	0,39	398,92	0,29	1,80	0,00
Податок на майно	0	0,00	0,09	0,00	22,54	0,02	44,88	0,03	16011	9,64
Плата за землю	10701	8,32	12582	8,86	12803	8,70	12084	8,93		
Єдиний податок	1987,9	1,54	4815,6	3,39	6640,5	4,51	7413,3	5,48	10975	6,61

Джерело: побудовано на основі даних Державної казначейської служби України.

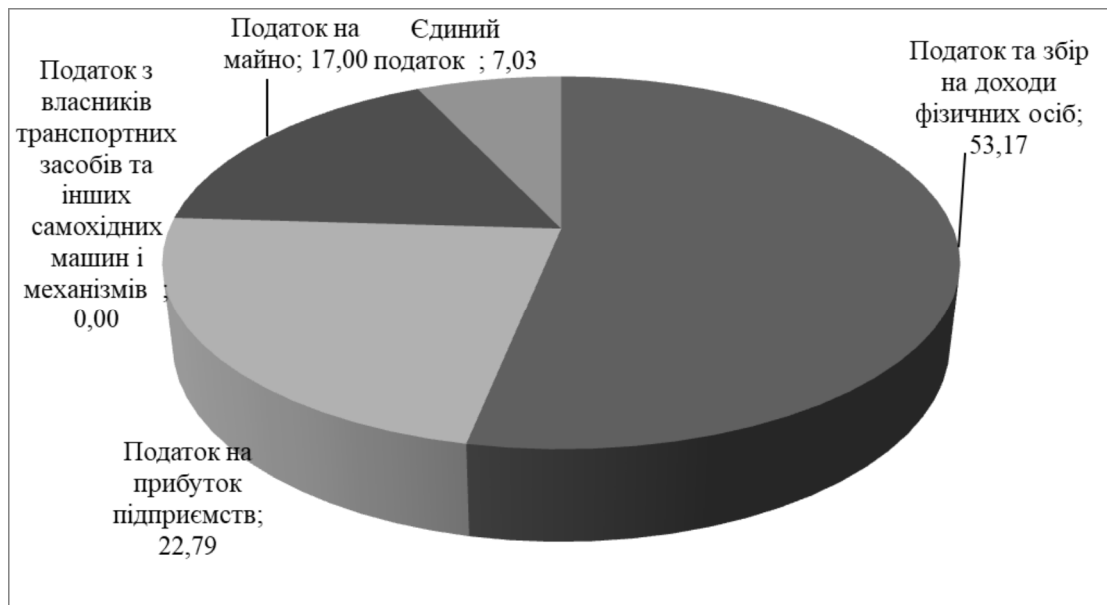

Рис. 2. Структура надходжень прямих податків до Зведеного бюджету України у 2016 рр., %

Джерело: побудовано на основі даних Державної казначейської служби України.

У структурі надходжень від прямих податків з початку досліджуваного періоду (2007 р.) сформувалися два бюджетоутворювальні податки: податок на доходи фізичних осіб та податок на прибуток підприємств.

У 2011 р. на податок на прибуток підприємства та податок на доходи фізичних осіб припадало близько 90% всіх надходжень від прямих податків, проте з 2012 р. прослідковується тенденція до збільшення частки цього податку у загальному обсязі надходжень. Одночасне збільшення частки податку на доходи фізичних осіб відбувалося зі зменшенням частки податку на прибуток та зменшенням його фіскального потенціалу.

Третім прямим податком за фіскальним потенціалом у структурі надходжень до Зведеного бюджету України у 2011 р. була плата за землю, що сплачувалася юридичними та фізичними особами, проте у 2015 р. цей податок реформований. Частка плати за землю коливалася на рівні 8,3-8,9% всіх надходжень від прямих податків.

Іншим прямим податком, який не реалізував у 2011-2014 рр. власного фіскального потенціалу був податок на майно, проте у 2015 р. забезпечив надходження у розмірі 16011 млн грн або 9,64%. Податок на майно складається з: податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; транспортного податку; плати за землю. За внутрішнім складом надходження податку на

майно у 2015 р. характеризувалося такими показниками: податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, сплачений юридичними особами, які є власниками об'єктів житлової нерухомості – 48,04 млн грн; податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, сплачений фізичними особами, які є власниками об'єктів житлової нерухомості – 50,02 млн грн; податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, сплачений фізичними особами, які є власниками об'єктів нежитлової нерухомості – 1,5 млн грн; податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, сплачений юридичними особами, які є власниками об'єктів нежитлової нерухомості – 646,12 млн грн; земельний податок з юридичних осіб – 3 558, 75 млн грн; земельний податок з фізичних осіб – 501, 10 млн грн.

Аналіз структури надходжень від прямих податків свідчить про наявність кількох визначальних тенденцій: збільшення частки податку на доходи фізичних осіб та податку на майно, єдиного податку з одночасним зменшенням ролі податку на прибуток підприємства та податку з власників транспортних засобів та інших самохідних машин.

Вплив макрофінансових та макроекономічних чинників на формування надходжень прямих податків до бюджетів різних рівнів визначимо для основного макроекономічного показника – валовий внутрішній продукт (ВВП).

Якщо коефіцієнт еластичності вищий за одиницю, то прямі податки є еластичними, тобто зміни в обсязі надходжень до бюджету відбуваються вищими темпами, ніж зміни в обсязі валового внутрішнього продукту. За нееластичної системи доходів (коефіцієнт нижчий за одиницю) зміна в обсязі валового внутрішнього продукту не впливає на зміну в обсязі доходів держави або це відбувається набагато повільніше.

Прямі податки у цілому досить еластичні, та значення коефіцієнтів еластичності в період з 2007 до 2015 року досить різко коливалися, що свідчить про їх «нестійку» еластичність, що у свою чергу ускладнює їх використання як інструментів автоматичного регулювання наповнення бюджету країни.

Таблиця 2 – Еластичність надходжень прямих податків та валового внутрішнього продукту України у 2007–2015 рр.

Період	ВВП, млн грн	Темп росту ВВП	Прямі податки, млн грн	Темп росту прямих податків	Коефіцієнт еластичності (E)
2007	751106		76159		
2008	990819	1,32	103976	1,37	$\frac{1,37}{1,32} = 1,03$
2009	947042	0,96	89382	0,86	$\frac{0,86}{0,96} = 0,90$
2010	1120585	1,18	104762	1,17	$\frac{1,17}{1,18} = 0,99$
2011	1349178	1,20	128684	1,23	$\frac{1,23}{1,20} = 1,02$
2012	1459096	1,08	141968	1,10	$\frac{1,10}{1,08} = 1,02$
2013	1522657	1,04	147188	1,04	$\frac{1,04}{1,04} = 0,99$
2014	1586915	1,04	135345	0,92	$\frac{0,92}{1,04} = 0,88$
2015	1 979 458	1,25	166024	1,23	$\frac{1,23}{1,25} = 0,98$

Джерело: побудовано на основі даних Державної казначейської служби України.

Збільшення надходжень темпами швидшими за зростання ВВП спостерігалось у 2008, 2011-2012 рр., проте у інші роки фіскальний потенціал прямих податків використовувався не повністю та збільшення економіки країни не сприяло збільшенню надходжень прямих податків. У цьому контексті слід відмітити останні звітні роки: 2013-2015 рр. Це пов'язано з постійним втручанням органів законодавчої та виконавчої влади у процес формування податкової політи-

ки через постійну зміну податкових ставок, розширення кількості податкових пільг та їх користувачів, зміну режиму адміністрування.

Узагальнення показників ефективності використання фіскального потенціалу прямих податків в Україні наведені у таблиці 3.

Таблиця 3 – Показники ефективності використання фіскального потенціалу прямих податків в Україні у 2007–2015 рр.

Показник	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Частка прямих податків у податкових надходженнях, %	47,23	45,77	42,96	44,68	38,45	39,37	41,58	36,83	32,71
Рівень виконання планових показників, %	110,47	103,56	88,12	98,06	104,45	97,10	93,60	94,59	106,77
Коефіцієнт еластичності прямих податків	0,97	0,94	1,04	0,86	1,02	1,13	1,06	0,89	0,89
Коефіцієнт податкового покриття, %	33,69	33,63	29,08	27,73	30,87	28,83	29,10	25,87	24,42

Джерело: побудовано на основі даних Державної казначейської служби України.

Частка прямих податків у податкових надходженнях протягом 2011-2015 рр. коливалась на рівні 33-42% та за звітний період 2016 р. становила 39,42%. Ретроспективний аналіз прямого оподаткування свідчить про зменшення фіскальної ролі з 2007 до 2011 рр.: у 2007 р. – 47,23% проти 38,45% у 2011 р. Незначне підвищення частки прямих податків було у 2012-2013 рр. та досягнення максимального значення у розмірі 41,58% у 2013 р. і, відповідне зменшення у 2014-2015 рр. через скорочення бази оподаткування, а саме зменшення фінансового результату від оподаткування підприємств та зменшення рівня доходів фізичних осіб.

Таким чином, частка прямих податків не перевищувала 42%, тобто не забезпечувала формування половини податкових надходжень та зменшення фіскального значення прямих податків відбувалося зі збільшенням фіскального значення непрямого оподаткування (податок на додану вартість, акцизний збір, мито тощо). Оскільки непрямі податки нівелюють вимогу соціальної справедливості, то частка прямих податків має збільшуватися, проте це положення суперечить фіскальній практиці України.

Бюджетне та податкове планування в Україні характеризується низьким рівнем та відхилення планових і фактичних показників коливалось на рівні 7% у напрямку перевиконання та недовиконання. Протягом 2007-2015 рр. перевиконання планових показників спостерігалось у 2007, 2008, 2011 та 2015 рр., проте недовиконання планових показників є типовим явищем для податкового менеджменту.

Динаміка коефіцієнта еластичності прямих податків показує незначні відхилення між темпами збільшення податкових надходжень загалом та надходжень від прямих податків. У 2012-2013 рр. прямі податки реалізували фіскальний потенціал та незначне перевищення загальних показників, проте у 2014-2015 рр. фіскальний потенціал прямих податків суттєво зменшувався та коефіцієнт еластичності становив 0,89.

Для вітчизняної податкової системи характерна ситуація, коли прямі податки покривали у останніх звітних періодах четверту частину видатків бюджету (2014 р. – 25,87% та 2015 р. – 24,42%), проте за звітні періоди 2016 р. показник збільшився до 32,88%, тобто майже третя частина видаткової частини бюджету.

Висновки. Отже, прямі податки є невід'ємною частиною податкової системи держави та формують третину всіх податкових надходжень, а також:

- фіскальний потенціал системи прямого оподаткування в Україні є доволі потужним, враховуючи значні втрати бюджету внаслідок пільгового оподаткування з податку на прибуток підприємств і невикористані можливості майнового оподаткування;
- основними бюджетоутворювальними прямими податками в Україні є податок на доходи фізичних осіб та податок на прибуток підприємств;
- фіскальна ефективність податку на майно, єдиного податку вкрай незначна, хоча у 2012 році, після реформування спрощеної системи оподаткування, фіскальна ефективність єдиного податку з фізичних осіб відчутно підвищилась.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексеенко М. М. Действующее законодательство о прямых налогах : Исследование. С.-Пб.: Тип. М. Стасюлевича, 1879. 260 с.
2. Виконання Державного бюджету. URL: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>
3. Витте С. Ю. Конспект лекций о народном и государственном хозяйстве, чит. его имп. высочеству великому князю Михаилу Александровичу в 1900–1902 гг. СПб., 1912. XV. 568 с.
4. Иловайский С. И. Косвенное обложение в теории и практике. Одесса: Тип. Шт. войск одеск. воен. окр., 1892. 202 с.
5. Исаев А. А. Очерк теории и политики налогов. Ярославль: Тип. Г. В. Фальк, 1887. 175 с.
6. Патлаевский И. И. Курс финансового права. Одесса: Тип. «Одесского вестника», 1885. 394 с.
7. Рикардо Д. Начало политической экономии и налогового обложения: избранное. М.: Эксмо, 2007. 960 с.
8. Сміт А. Добробут націй: дослідження про природу та причини добробуту націй. (А. Сміт пер. з англ.). Київ: Port-Royal, 2001. 593 с.
9. Сучасна парадигма фінансової політики України в умовах формування суспільства сталого розвитку: монографія / А. І. Крисоватий, Л. П. Амбрик, М. П. Бадида та ін.; за наук. ред. А. І. Крисоватого. Тернопіль : ТНЕУ, 2015. 460 с.
10. Удосконалення управління державними фінансами та реформування податкової системи України : монографія / А. М. Соколовська та ін.; за ред. Т. І. Єфименко. Київ: ДННУ "Акад. фінанс. упр.", 2015. 444 с.
11. Федосов В. М. Налоги в системе государственно-монополистического капитализма. М.: Финансы, 1969. 88 с.
12. Atkinson A.V. The design of tax structure: Direct versus indirect taxation / A.V. Atkinson, J.E. Stiglitz // Journal of Public Economics .1976. Vol. 6. Iss. 1-2. pp. 55-75.
13. Backhaus J. The Concept of the Tax State in Modern Public Finance Analysis. In: Schumpeter in the History of Ideas / ed. by Y. Shionoya and M. Perlman. Ann Arbor : The University of Michigan Press, 1977. pp. 65–94.
14. Bradford D. F. A Tax System for the Twenty-First Century. URL: http://www.aei.org/wp-content/uploads/2013/12/toward-fundamental-tax-reform-chapter-1_130825918841.pdf
15. Edgeworth F. Y. The Pure Theory of Taxation. In: Classics in the Theory of Public Finance / ed. by R. A. Musgrave, A. T. Peacock. London : Macmillan ; N. Y. : St Martin's Press, 1967. –P. 119–136.
16. Heller P. Understanding Fiscal Space. IMF Policy Discussion Paper. –2005. –No. 4. –18 p.
17. Holmes W. C. Federal taxation of corporations, partnerships, and the owners / W. C. Holmes. Chicago, Illinois: Commerce Clearing House, 1989. 467 p.
18. International Tax Handbook 4th. – Edition Bloomsbury Professional Ltd, Maxwellton House, 41–43 Boltro Road, Haywards Heath, West Sussex, RH161BJ, Nexia International 2013. URL: <http://www.nexia.com/InternationalTaxHandbook>
19. Jones S. M. Principles of taxation: advanced strategies, 2002 edition / S. M. Jones, S. C. Rhoades-Catanach. Boston [etc.] : McGraw-Hill. Irwin, 2002. XVII, 509 p.
20. Mirrlees J. A. An Exploration in the Theory of Optimum Income Taxation. The Review of Economic Studies. 1971. Vol. 38. No. 2. pp. 175-208.
21. Piekkola H. Capital in come taxation and tax criteria in international capital markets. University of Helsinki. Fac. of social sciences. Helsinki : [б.в.], 1995. 142 p.
22. Poruchnyk A., Alina K. Fiscal consolidation processes in the European Union. International Economic Policy. 2015. № 1. С. 5–26.
23. Ramsey F. P. A Contribution to the Theory of Taxation. The Economic Journal. 1927. Vol. 37. No. 145. pp. 47-61.
24. Schneider F., Raczkowski K., Mryz B. Shadow economy and tax evasion in the EU. Journal of Money Laundering Control. 2015. Vol. 18. Iss: 1. pp. 34–51.
25. Socio-economic guidelines of fiscal policy: monogr. / Ternopil nat. econ. univ. ; [Piotr Jacek Białowas et al.] ; ed. by Andrzej Gospodarowicz, Andriy Krysovaty. Ternopil: TNEU, 2016. 239 p.
26. Wicksell K. A. New Principle of Just Taxation. In: Classics in the Theory of Public Finance / ed. by R.A. Musgrave, A. T. Peacock. London: Macmillan ; N. Y.: St Martin's Press, 1967. P. 72–118.

REFERENCES

1. Alekseenko, M. M. (1879). Deistvuiushchee zakonodatelstvo o priamukh nalohakh: Yssledovanye [The current legislation about direct taxes: Research]. Saint Petersburg, 260 p.
2. Vykonnannya Derzhavnogo biudzhetu [Elektronnyy resurs]. URL: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>
3. Vytte, S. Yu. (1912). Konspekt lektsiy o narodnom y gosudarstvennom khoziaistve, chyt. eho ymper. vysochestvu velykomu kniazii Mykhaylu Aleksandrovychu v 1900–1902 hh. [Lecture notes of the national and state economy, read Michael Alexandrovich, in 1900-1902]. Saint Petersburg, 586 p.
4. Plovaiskiy, S. I. (1892). Kosvennoe oblozhenye v teoryi y praktyke [Indirect taxation in the theory and practice]. Odesa, 202 p.
5. Isaev, A. A. (1887). Ocherk teorii i politiki nalogov [Essay on Tax Theory and Policy]. Yaroslavl, 175 p.
6. Patlaevskiy, I. I. (1885). Kurs finansovogo prava [Course of financial law]. Odesa, 394 p.
7. Rikardo, D. (2007). Nachalo politicheskoy ekonomii i nalogovogo oblozheniya: izbrannoe [The beginning of political economy and taxation]. Moscow, Eksmo, 960 p.
8. Smit, A. (2001). Dobrobut natsii: doslidzhennia pro pryrodu ta prychny dobrobutu natsii [Wealth of Nations: study of the nature and causes of the welfare of nations]. Kyiv, 593 p.
9. Krysovaty, A. I. (2015). Suchasna paradyhma fiskalnoi polityky Ukrainy v umovakh formuvannya suspilstva staloho rozvytku [Modern paradigm of fiscal policy of Ukraine in the conditions of forming a society of sustainable development]. Ternopil, TNEU, 459 p.
10. Sokolovska, A. M., Yefymenko, T. I. (2015). Suchasna paradyhma fiskalnoi polityky Ukrainy v umovakh formuvannya suspilstva staloho rozvytku [Improving public finance management and reforming Ukraine's tax system]. Kyiv, Akad. finans. upr., 444 p.

11. Fedosov, V. M. (1969). *Nalogi v sisteme gosudarstvenno-monopolisticheskogo kapitalizma* [Taxes in the system of state monopoly capitalism]. Moscow, Finansyi, 88 p.
12. Atkinson, A. B., Stiglitz, J. E. The design of tax structure: Direct versus indirect taxation. *Journal of Public Economics*. 1976. Vol. 6. Iss. 1-2. pp. 55-75.
13. Backhaus J. The Concept of the Tax State in Modern Public Finance Analysis. In: *Schumpeter in the History of Ideas* / ed. by Y. Shionoya and M. Perlman. Ann Arbor : The University of Michigan Press, 1977. P. 65–94.
14. Bradford D. F. A Tax System for the Twenty-First Century. URL: http://www.aei.org/wp-content/uploads/2013/12/toward-fundamental-tax-reform-chapter-1_130825918841.pdf.
15. Edgeworth F. Y. The Pure Theory of Taxation. In: *Classics in the Theory of Public Finance* / ed. by R. A. Musgrave, A. T. Peacock. London : Macmillan ; N. Y. : St Martin's Press, 1967. P. 119–136.
16. Heller P. Understanding Fiscal Space. IMF Policy Discussion Paper. 2005. No. 4. 18 p.
17. Holmes W. C. *Federal taxation of corporations, partners hips, and the irowners*. Chicago, Illinois : Commerce Clearing House, 1989. 467 p.
18. *International Tax Handbook 4th. – Edition Bloomsbury Professional Ltd, Maxwellton House, 41–43 Boltro Road, Haywards Heath, West Sussex, RH161BJ, Nexia International 2013* URL: <http://www.nexia.com/InternationalTaxHandbook>
19. Jones S. M. *Principles of taxation: advanced strategies*, 2002 edition / S. M. Jones, S. C. Rhoades-Catanach. Boston : McGraw-Hill. Irwin, 2002. XVII, 509 p.
27. Mirrlees J. A. An Exploration in the Theory of Optimum Income Taxation. *The Review of Economic Studies*. 1971. Vol. 38. No. 2. pp. 175-208.
28. Piekola, H. (1995). Capital in cometaxation and tax criteria in international capital markets. Helsinki, 1995. 142 p.
29. Poruchnyk A., Alina K. Fiscal consolidation processes in the European Union. *International Economic Policy*. 2015. № 1. pp. 5–26.
30. Ramsey F. P. A Contribution to the Theory of Taxation. *The Economic Journal*. 1927. Vol. 37. No. 145. pp. 47-61.
31. Schneider F., Raczkowski K., Mryz B. Shadow economy and tax evasion in the EU. *Journal of Money Laundering Control*. 2015. Vol. 18. Iss: 1. pp. 34–51.
32. Gospodarowicz, A., Krysovaty, A. (2016). Socio-economic guidelines of fiscal policy. Ternopil : TNEU, 239 p.
33. Wicksell K. A. *New Principle of Just Taxation*. In: *Classics in the Theory of Public Finance* / ed. by R. A. Musgrave, A. T. Peacock. London: Macmillan N. Y.: St Martin's Press, 1967. P. 72–118.

Макрофискальные тенденции прямых налогов в Украине

Бойко С. В., Драган О. А.

Рассмотрен необходимость изучения макрофискальных тенденций поступления прямых налогов в государственный и местные бюджеты Украины в условия хростафинансовых потребностей правительства и необходимости обеспечения макрофискальной стабильности. Остаются недостаточно решенными вопросы фискального потенциала прямых налогов, методики его оценки, определения направлений реформирования с целью наращивания их потенциала.

Статья посвящена определению тенденций поступления прямых налогов в контексте общих макрофискальных тенденций в Украине.

Проведен анализ динамики общего объема прямых налогов, аккумулированных в бюджете; анализ структуры поступлений прямых налогов в бюджеты различных уровней и структурных сдвигов; анализ влияния макрофинансовых и макроэкономических факторов на формирование поступлений прямых налогов.

Ключевые слова: прямые налоги, фиск, налог на доходы физических лиц, налог на прибыль предприятия

Macrofiscal trends of direct taxes in Ukraine

Boiko S. V., Drahan O.

Recently for direct taxes there is an inherent partial loss of fiscal potential. The main reasons are the low incomes of the population, the high level of tax fraud, and the uneven distribution of the tax burden.

A significant contribution to the research of direct taxes was made by famous foreign scientists: D. Bradford, J. Mirrlees, A. Smith, J. Stiglitz, F. Ramsey, D. Ricardo and others. Theoretical and practical bases of research of direct taxation have been laid by Ukrainian scientists: M. Aliksieienko, S. Vitte, S. Ilovaiskyi, A. Isaiev, T. Yefymenko, A. Krysovatyi I. Patlaievskyi, A. Sokolovska, V. Fedosov and others.

The purpose of the article is to determine the trends of direct taxes in the context of general macro-fiscal tendencies in Ukraine.

There are main components of the assessment of macrofiscal trends in direct taxes: 1) assessment of the dynamics of the total volume of direct taxes accumulated in the budget; 2) analysis of the structure of receipts of direct taxes and structural shifts; 3) analysis of the impact of macrofinancial and macroeconomic factors on the formation of direct taxes receipts.

Determining the total amount of direct taxes to the budget of different levels summation provides revenues for direct taxes, the composition is constant lychanging. "Classic" direct taxes for Ukraine are direct taxes, which cope during the who le period of its own tax system is in cometax and tax on profits. Other direct taxes cope in some periods of the tax system – tax from vehicle owners and their self-propelled machinery, land tax, property tax, single tax, etc.

The level of direct taxes in tax revenues for 2011–2015 fluctuated at 33–42% and for the reporting period of 2016 it made 39.42%. Retrospective analysis of direct taxation suggests reducing the fiscal role from 2007 to 2011: in 2007 – 47.23% against 38.45% in 2011. A slight increase in the share of direct taxes was in 2012–2013, and it achieved maximum value in the amount of 41.58% in 2013 and a corresponding reduction in 2014–2015 due to the reduction of the tax base, such as reducing of the financial result from corporate tax and reduce of individuals' income.

Thus, the share of direct taxes was less than 42%, that did not provided forming of half of tax revenues and reducing of the fiscal importance of direct taxes which resulted in increase from the fiscal importance of indirect taxation (VAT, excise

duty, customs duty, etc.). Since indirect taxes negate the requirement of social justice, the share of direct taxes should increase, but this provision is contrary to the of fiscal practice Ukraine.

The level of the budget and tax planning in Ukraine is not up to the mark and rejection of planned and actual indicators fluctuated at 7% in the over-direction and underperformance. In 2007-2015. Exceeded targets occurred in 2007, 2008, 2011 and 2015, but the targets underperformance is a typical phenomenon for tax management.

Dynamics of elasticity of direct taxes shows minor deviations between the rate of increase in tax revenues and general revenues from direct taxes. In 2012-2013 direct taxes implemented fiscal capacity and overall performance slightly exceeded, but in 2014-2015 fiscal capacity of direct taxes decreased significantly and the elasticity coefficient was 0.89.

The direct taxes are an integral part of the state tax system and form a third of all tax revenues. The fiscal capacity of the system of direct taxation in Ukraine is quite powerful, but there are significant budget losses due to the preferential tax treatment of corporate income tax and property tax untapped opportunities. The main budget-direct taxes in Ukraine are the income tax and the corporate income tax. After reforming of the simplified system of taxation in 2012 the fiscal effectiveness of the single tax on individuals significantly increased. Negative trends include reduction of the share of direct taxes in tax revenues and reduction in the tax coverage, indicating the diminishing role of direct taxes in the financing needs of society.

Надійшла 20.09.2017 р.

УДК 330.837

ЗАГУРСЬКИЙ О.М., д-р екон. наук

Національний університет біоресурсів і природокористування України

МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Прагнення господарюючих суб'єктів до максимізації прибутку в короткостроковому періоді створює значні негативні екстерналії, що посилюють диференціацію суспільних груп в країні. Їх наявність спонукає більше уваги приділяти питанням розвитку соціально орієнтованих інститутів, що покликані зблизити представлення різних соціальних груп про суспільне благо.

Стаття присвячена проблемам формування інституту соціальної відповідальності, що утворює матрицю економічної поведінки, які визначають обмеження для суб'єктів господарювання в рамках системи координації господарської діяльності. Основна увага приділяється розгляду необхідних і достатніх умов, в яких економічні суб'єкти будуть схильні до реалізації соціально відповідальної поведінки, дослідженню інституціонального механізму соціальної відповідальності, що створює міцний зв'язок між економічним розвитком держави та добробутом її громадян, інтересами бізнесу й соціально-екологічними умовами життя населення. Специфіка інституціонального механізму соціальної відповідальності визначається особливостями інституту соціальної відповідальності, (залежність від рівня його реалізації мікро, мезо, макро) та складовими прийомами застосування (інтеріоризація, стимулювання, підтримка та адаптація).

Подальший розвиток інституціональної структури соціальної відповідальності має спрямовуватися на розробку механізмів і процедур актуалізації та закріплення суспільно значимих цінностей, формування повсякденних соціально орієнтованих рутин пов'язаних із забезпеченням культурного контексту економічної поведінки.

Ключові слова: довіра, інституціональна структура, прибуток, соціальна відповідальність, соціальні дилеми, цінності.

Постановка проблеми. Сучасні соціально-економічні проблеми, що постають перед суспільствами створюють необхідність корекції предметного поля і економічної науки та все більше уваги приділяти питанням розвитку соціально орієнтованих інститутів, які покликані зблизити представлення різних соціальних груп про суспільне благо. Проте, прагнення господарюючих суб'єктів до максимізації прибутку в короткостроковому періоді, створює значні негативні екстерналії, що посилюють диференціацію суспільних груп як в рамках окремої країни так і в глобальному економічному просторі. Це спонукає до розгляду питання про зв'язок між отриманням прибутку і виробництвом суспільних благ з позиції соціальної функції бізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання соціальної відповідальності бізнесу, активно досліджуються науковою спільнотою, особливо західною. Одними з перших хто підняв проблему на науковий рівень був F. Knight [1; 2]. В подальшому його ідеї були підтримані і розвинуті іншими авторами. Так, на необхідності регулярного залучення в сферу інтересів компаній питань з управління соціальними відносинами та об'єктами соціального середовища акцентували увагу A. Carroll, та P. Drucker. Перший спочатку у праці [3] проаналізував природу корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) та розуміння її складових частин, а потім разом з M. Schwartz [4] представив трисферний підхід до соціальної відповідальності в рамках моделі «Venn» (Venn model frame-